

ni ponudbe kot opcije na strani povpraševanja, ter spremembo statusa že obstoječih priporočil glede oblikovanja cen v obvezujoče predpise, ki bodo vsebovali spodbude za racionalno rabo energije;

d) podaljšana pravica do nacionalnih posebnosti v smislu doseganja okoljskih ciljev.

Vsi ti ukrepi, zlasti pa načrtovanje po metodi najmanjših stroškov (LCP), in okoljski davki so skupaj z analizo njihovega dometa natančneje podani v nadaljevanju poglavja.

Kot se glasi deseto, zaključno poglavje, bi bilo potrebno energetska politika EU postaviti z glave na noge. Harmonizacija norm, davkov in standardov naj ne bi vodila k energetskega "glajhšaltungu", temveč omogočila decentralizacijo energetskega planiranja, podjetništva in politike na raven lokalnih skupnosti in regij, ki bi bile po mnenju avtorjev najbolj sposobne oblikovati integrirane, v pozitivne sinergetske učinke (izkoristek odpadne toplote, uporaba lokalnih virov, zmanjšanje transportnih obremenitev, ohranjanje delovnih mest, soudeležba prebivalstva) usmerjene politike. Tak "salto mortale" pa bo EU uspel le, če bo odpravila svoje "primanjkljaje v demokraciji" in sprejela kot partnerje v političnem dialogu poleg industrijskega lobija, sindikatov in nacionalnih vlad tudi regionalne strukture in oblikujoči se evropski okoljski lobi. Tak obrat bi, tako upata avtorja, odprl produktivne nastavke za drug, v luči globalne energetske odvisnosti in globalnih posledic prav tako pomemben dialog, ki je že nekaj časa v slepi ulici. Dialog med severom in jugom.

Čeprav je knjiga v kontekstu aktualnih dogajanj v EU in okoli nje glede na letnico izida že nekoliko zastarela, je še kako aktualno čtivo tudi za tiste, ki jih energetika in ekologija ne zanima ta prav posebno, bi pa radi v aktualni pro et contra evropski medijsko-politični zmešnjavi našli nekaj orientacijskih točk za trezen in kritičen razmislek. Knjigo lahko najdete v knjižnici Fakultete za družbene vede v Ljubljani.

Andrej Klemenc

Energetika po meri energetskega establišmenta

Komisija svetovnega energetskega sveta (WEC Commission): ENERGIJA ZA JUTRIŠNJI SVET - sedanje stanje, možnosti in pot do uresničenja; Slovenski odbor Svetovnega energijskega sveta, prevod: Milan Osredkar; Ljubljana: 1994; 292 strani.

"Generacija, ki sedaj hodi v šolo, bo zelo verjetno doživljala globalne spremembe rabe energije. Najti bo morala odgovor na vprašanja, kot so, kako urediti promet brez nafte; ali je rešitev res v elektriki, katere delež vztrajno raste tudi v najrazvitejših državah in je vse bolj nepogrešljiva podlaga sodobnih informacijskih in upravljalških orodij; kaj si zemljani lahko privoščimo glede kvalitete svojega življenja in kaj kvaliteta življenja za človeka sploh pomeni? Ali se mora res ves svet ravnati po merilih današnjih razvitih? Ali ni pravo vprašanje za vsakega od nas, kako narediti več z manj, vendar česa?"

Tako je v uvodu v zbornik, v katerega je svoje "inpute" prispevalo več kot 500 ljudi, ki so v treh letih sestankovanj, razpravljanj in potovanj potrošili pet milijonov ameriških dolarjev, zapisal predsednik Slovenskega odbora tega "megazdruženja" Natan Bernot. Kot urednik zbornika je tudi najzaslužnejši za njegov (hiter in kakovosten) prevod v slovenščino, ki ga je zaupal dr. Milanu Osredkarju.

Kljub megakolektivnemu "avtorstvu" (o kakršnem koli avtorstvu v klasičnem pomenu seveda ne more biti govora), ki bi mu verjetno težko našli primerjavo, je zbornik pregleden in razumljiv. Predvsem je zgledno tehnično urejen in sploh na visoki ravni knjižnega izdelka, brez nepotrebnega okrasja in luksuza, a opremljen s številnimi preglednicami, skicami, grafi in inserti v hipertekstu, ki olajšajo tako branje kot razumevanje. To so verjetno omogočili številni sponzorji, kar kaže na to, da je tudi slovenski odbor te že leta 1924 ustanovljene mednarodne nevladne neprofitne organizacije, ki združuje (energetsko) industrijske panoge, vlade, strokovne organizacije in posameznike iz 100 držav, ena od institucionaliziranih oblik energetskega lobija (beseda ni mišljena v pejorativnem, temveč v analitičnem pomenu klasifikacije oblik delovanja interesnih skupin).

Knjiga je razdeljena na štiri dele: Energija v svetu do leta 2020, Gledanja in prioriteta po zemljepisnih območjih, Program uresničevanja in Epilog. Prikaz vsakega dela je težka naloga, saj bi bilo treba ekstrahirati že tako ali tako zelo zgoščene informacije. V drugem delu je celotni Zahodni Evropi (kamor je umeščena – presenečeni boste – ne le Slovenija, ampak kar celotno nasledstvo SFRJ) posvečeno pičlih 6 strani. Ne trdim, da tak "svetovni pogled" na energetske položaj in perspektive ni primeren. Celo obratno – pluralnost, ki mu je v izhodišču pri obravnavanju sveta, izogibanje poenotenju vseh perspektiv v imenu nekega Človeštva, pazljiva skrb za očitne razlike ob težnji, da se kljub vsemu podajo splošne ugotovitve, sklepi in priporočila, je prej prednost te knjige. Pri tem gre za metodološko širino in svobodo, ki je vsaj do sedaj med domačimi energetskeji mojstri nismo bili deležni ravno v obilju.

Knjiga se izogiba poenotenju sveta s pomočjo kake vsemogočne metodologije, kar jo odlikuje pred marsikaterim poročilom ozeenovskih strokovnih služb in odborov. Ne le da so prioritete različne za vsako "svetovno regijo", izgubila se je tudi vsaka sled poskusa njihovega enotnega rangiranja na neki metaravni, in tako je vsaka regija pravzaprav svet zase v okviru sicer enega sveta. Metodološko kaže knjiga presežek sodobne ekonomije nad klasičnim naravoslovjem, kar je vsekakor novost za "stanje duha" v slovenski energetiki, iz katere so bili v zadnjih letih "odideni" tako rekoč vsi makroekonomisti. Svet je sicer eden, ne pa tudi enoten, in specifičnosti razvitih industrializiranih držav, tranzicijskih držav in specifičnosti vsake posamezne države glede razpolaganja z energetske vire in njihove dostopnosti ter nenazadnje politične teže okoljevarstva zahtevajo zelo različne strategije in politike.

Čeprav se knjiga obsežno ukvarja z varstvom okolja, ta tematika ni omejena le na (peto) poglavje knjige, pa tudi ne sprejema (germansko) evropocentričnega zornega kota okoljevarstva kot univerzalne svetovne prioritete št. 1, kateri bi se morali podrediti vsi svetovni akterji. Tabele, grafi in besedila v uokvirjenem tekstu nam v petem poglavju jasno predočijo osnovne parametre nevarnosti klimatskih sprememb, za njimi pa še Dodatek E s povzetki in izseki konvencije OZN o tej problematiki. Pri tem knjiga ostaja znotraj z ozeenovsko mašinerijo doseženega konsenza, ki temelji na konzervativni (Ulrich Beck bi rekel "zgodnjemoderni") akcijski premisi, da se z odločnim ukrepanjem lahko počaka, dokler niso znanstveno nedvoumno (trda varianta) ali pa vsaj konsenzualno (mehka varianta) dokazane tako vzročno-posledične povezave (v danem primeru med antropogenim CO₂ in segrevanjem ozračja) kot tudi učinkovitost predvidenih ukrepov. To konzervativno stališče danes vneto napadajo ne le okoljske NVO, ampak (med drugimi) tudi teoretiki "rizične družbe" in pristaši "teorije kaosa". Prvi z argumentom, da si, soočeni z možnimi ireverzibilnimi posledicami, enostavno ne smemo več privoščiti časovnih stroškov (od poli-

tikov zaželenega) luksuza nedvoumnih znanstvenih odločitev (ki jih vsaj od obdobja veljavnosti Popprovega načela falsifikacije v filozofiji znanosti ne more biti več), drugi z dokazovanjem, da zaradi "metuljevega efekta" ne moremo relativno skromnega deleža antropogenih plinov tople grede obravnavati kot izgovor za zavlačevanje z nujnimi preventivnimi ukrepi.

Še glede nekaterih stvari v knjigi bi kazalo biti previden. Ne toliko glede problema, katera država (oz. koliko) bi sodila bolj v to ali bolj v drugo regijo, čeprav prav enotna umestitev naslednic nekdanje Jugoslavije v predal Zahodne Evrope (verjetno zaradi dejstva, da je bila SFRJ članica zahodne interkonekcije UCPTE) kaže na upravičenost takšnega vprašanja, saj bi tudi Slovenijo glede na diagnoze stanja, rangiranje problemov in prioritet ter glede na (zanjo) veljavna priporočila lahko v najboljšem primeru umestili "negdje izmedju" Zahodne ter Srednje-in-Vzhodne Evrope. Toda če se Slovenija res hoče umestiti tja, kjer bi rada videla, da jo vidijo drugi, potem se bo morala predvsem izogniti nevarnosti v neoliberalistične cunje našemljenih teženj po oblikovanju svojega elektroenergetskega sektorja v skladu s tehnološko učinkovitostjo kot vodilno diferenco.

Bolj bistvena je pripomba druge narave: geoenergetskosistemske regije so na diskurzivni ravni homogeni akterji kljub vsemu enotne svetovne energetske politike. Kaj hočem reči? "Regije" so preveč abstrakten agregat, da bi jih bilo mogoče obravnavati kot akterja, tudi če ste pristaš geopolitiki pristopa. Poleg tega so nekatere regije vzpostavljene kot relativno avtonomni in trajni sistemi, druge pa so regije v "tranziciji", ki so opredeljene kot regije zato, ker jih tako vidijo drugi, ne pa ker bi same težile k temu, da se vzpostavijo kot politično konstituirani intradržavni okvir. Izposoja iz metodološkega repertoarja geopolitike je napačna in zavajajoča. V geopolitiki gre konec koncev za "tekmovanje civilizacij", ne pa za tekmovanje v okviru globalnega bazarja, čeprav je prav tekmovanje za vire in energijo vodilni "lajtmotivov" geopolitičnega darwinizma.

Navsezadnje imajo celo npr. relativno homogene regije (Zahodna Evropa npr.) veliko število

relativno avtonomnih akterjev (od evrokratov do potrošniških združenj in lokalnih okoljskih NVO, če podam samo oba ekstrema), ki bodisi so bodisi niso vključeni v različne arene nacionalnih in intranacionalnih energetske politik in delujejo na različnih ravneh po različnih logikah kolektivne akcije. Energetskopolitične arene prav tako stojijo v specifičnih konstelacijah z drugimi arenami in kljub svojemu velikemu pomenu, razen v državah OPEC, nikjer nimajo take teže, da bi bile zvezde stalnice, okoli katerih se vrtijo drugi planeti.

Če bo bralec natančneje pobrskal po rubriki, bo v njej našel, upamo, prepričljiv prikaz, da je, vsaj kar se Evropske zveze tiče, pogled energetskega establišmenta na energetske politiko samo ena od (vsaj) dveh argumentacijsko dodelanih alternativ za dosedanje z državnim protekcionizmom in monopoli ograjeno politiko, ki upoštevatva možnosti nadaljnje osvoboditve (Nemci bi rekli "Freisetzung") opcij. Vendar s ključno razliko: medtem ko je opitimizacija opcijskih naborov, se pravi kritje stroškov koordinacije in usoglašanja med opcijami, v prvem primeru preneseno na inštanca zunaj energetskega sistema, pa opcijski okvir komunalizacije energetske politike omogoča možnost neprisilnega usoglašanja in koordinacije energetskega sistema ob pogoju zmožnosti njegovega lastnega racionalnega samoomejevanja. Ta druga možnost, ki zahteva politično preoblikovanje energetskega sistema in ne le spremembo in ekologizacijo robnih pogojev trga, pa daje znotraj energetskega establišmenta priložnost do sedaj strukturno blokiranim ali celo izključenim akterjem, ki bi bili zmožni videti regije kot specifične omejitve in prednosti fizičnega prostora, v katerem se odvijajo ekonomske igre in kulturne zgodbe, in ne le kot združbe regionalno specifičnih homoeconomicusov v boju za redke vire.

Da gre za "internacionalno energetske industrije", ki se trudi z "globalizacijo" zagotoviti nadaljnjo eskalacijo in diverzifikacijo energetskega sistema, je iz diskurza več kot očitno. In kot vsaka prava internacionala tudi ta potrebuje svojo mero zaupanja v to, da je izvrševalec objektivnih, zgodovinsko nezbežnih procesov. Vendar v nasprotju z "inter-

nacionalo" brezprizivnih zagovornikov svobodne trgovine, globalizacije in deregulacije "svetovni energetski lobi" priporoča selektivno politiko in ne le dopušča, temveč celo izrecno podpira državno regulativo in se v najboljšem primeru zaveza za postopno deregulacijo, povezano z opuščanjem neposrednega državnega intervencionizma, značilnega zlasti za regiji Skupnosti neodvisnih držav in Srednjo-in-Vzhodno Evropo. To je razvidno že na začetku knjige v povzetku objavljenih priporočil in sklepov (glej str. 33), kot tudi iz celotnega tretjega dela, ki prinaša poglavje o glavnih problemih ter sklepe in priporočila. Zato lahko imamo "energetski establišment" v sedanji konstelaciji povratka dezorganiziranega kapitalizma (Offe) vsaj potencialno za sogovornika, če ne v nekaterih primerih celo za zaveznika v prizadevanjih za "trajnostni razvoj". Tako se zdi vsaj iz globalne perspektive.

Iz lokalne perspektive je pogled nekoliko drugačen. Tu nič ne kaže na to, da bi se energetski establišment odpovedal svoji vlogi tistega, ki monopolno determinira ključne parametre odločanja v energetskih arenah. V tem grmu tiči tudi zajec metodoloških oz. diskurzivnih "kiksov". Energetski establišment mora biti seveda slep za možnost, s katero se pod vprašaj postavljajo dogme, na katerih temelji njegov privilegirani položaj in institucionalni ustroj.

Kljub svoji družbeni moči pa je v politični igri glede nadaljnje modernizacije družbe, ki mora najti rešitev za to, da po eni strani modernizira svoje podsisteme in jih reši iz primeža državnega intervenconizma, po drugi strani pa mora paziti, da ne okameni v rigidnosti nezmožnosti intervencije zaradi enormnih stroškov koordinacije in usoglašanja, ki jih nanjo prenašajo racionalnega samoomejevanja nesposobni podsistemi. Vprašanje, ali bo energetski establišment zaveznik ali nasprotnik glede "trajnostnega razvoja", je tako odvisno od tega, ali bo državi uspelo uveljaviti politično igro glede modernizacije samega okvira sektorskih modernizacij ali pa bo postala talec sektorskih modernizacijskih apetitov (lep primer: avtocestni program), tokrat pri škripajoči navezi plinskih in energetskih koncernov. Gre za dilemo: ali država kot "idealni kapitalisti" ali država kot plen in orodje

domačih kvazikapitalistov in njihovih tujih pomagačev.

To, da v omenjeni knjigi ni dodatka, ki bi obravnaval ključne dileme slovenske energetike, niti le-te niso vsaj omenjene v predgovoru k slovenski izdaji, bi bilo mogoče oprostiti, če bi (kasneje) potekala živahna javna strokovna publicistična dejavnost glede dilem, povezanih s pripravo (finančno supertežkega) t. i. nacionalnega energetskega programa. Toda tudi če prevod te knjige lahko služi kot globalno mašilo za odsotnost javne besede o stvareh nacionalnega pomena, je še posebna odlika knjige v tem, da jo je mogoče brati in uporabiti tudi proti intenci prekrivanja lokalnih dilem s perspektiviko globalnega.